

**CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA FENOMENULUI POLITEȚII ÎN
PROCESUL DE PREDARE- ÎNVĂȚARE A LIMBII ROMÂNE CA
LIMBĂ STRĂINĂ
[SOME CONSIDERATIONS ON THE PHENOMENON OF
POLITENESS IN THE PROCESS OF TEACHING AND LEARNING
ROMANIAN AS A FOREIGN LANGUAGE]**

Iulia-Maria TICĂRĂU
Lucian Blaga University of Sibiu

Abstract: *In this article we aim to analyze how the phenomenon of politeness at the structural and pragmatic level is reflected in the teaching-learning process of the Romanian language as a foreign language. The grammatical procedures used to render polite behavior in Romanian are not sufficient to understand and apply this concept, therefore an additional effort is needed from the teacher to develop the sociocultural competence during the learning program. To raise awareness of the importance of teaching of this phenomenon to foreign students we will briefly present the grammatical procedures specific to the concept of politeness from specialized literature and from RLS textbooks, and later we will exemplify didactic sequences involving politeness. Furthermore, we want to emphasize that the phenomenon of politeness is an important part in the acquisition of the sociocultural competence by the foreign students.*

Keywords: *Romanian as a foreign language; politeness; polite behavior; sociocultural competence; RLS textbooks.*

1. Preambul

În predarea unei limbi străine trebuie să se țină cont de aspectele lingvistice, sociolingvistice și pragmatice necesare pentru dezvoltarea competenței de comunicare, astfel încât persoanele aflate în procesul de învățare a unei alte limbi să poată să înțeleagă ce mecanisme trebuie folosite în comunicarea zilnică, ținând cont de contextul în care se desfășoară conversația și de relația care există între interlocutori, folosind criterii precum vârsta, statutul social sau gradul de intimitate dintre actanți. În acest articol ne propunem să analizăm fenomenul politeții în procesul de predare-învățare a RLS prin panoramarea modului în care acest comportament este prezentat în studiile și manualele de limba română pentru studenții străini. Elementul central al cercetării constă în reliefarea strategiilor prin care fenomenul politeții este ilustrat, folosind analiza comparativă și identificarea mijloacelor gramaticale și pragmatice prin care sunt predate aspectele prin care se manifestă acest fenomen în domeniul RLS, cu scopul de a face un apel la conștientizarea importanței însușirii componentei sociale a limbajului și la stimularea de propuneri de creare de

activități de învățare menite să stimuleze dezvoltarea acestei competențe.

2. Perspective teoretice asupra fenomenului politeții

Fenomenul politeții a fost discutat de numeroși cercetători (R. Lakoff, P. Brown, S. Levinson, G. Leech, C. Kerbrat-Orecchioni, B. Fraser, W. Nolen, R. Watts) care au formulat multiple teorii menite să identifice strategii universale valabile în teoretizarea acestui concept, dar, așa cum menționează Bruce Fraser, criticii au definit politețea în diverse moduri cărora le lipsește consecvența:

în revizuirea literaturii relevante în pregătirea acestui articol, am fost surprins de lipsa de consecvență în rândul cercetătorilor cu privire la ce este politețea, indiferent de cum ar putea fi explicată. În mod remarcabil, mulți dintre scriitori nici măcar nu definesc în mod explicit ceea ce consideră că este politețea, iar înțelegerea lor asupra conceptului trebuie dedusă din afirmațiile care fac referire la termen. (Fraser 219).

În ciuda faptului că fenomenul politeții nu este definit explicit, există patru direcții principale ale demersului științific în ceea ce privește acest aspect, sumarizate în următorul mod:

am descoperit că sunt patru perspective majore privind tratarea politeții: *viziunea normelor sociale* (the social-norm view); *viziunea maximei conversaționale* (the conversational-maxim view); *viziunea de salvare a feței* (the facesaving view); și *viziunea contractului conversațional* (the conversational-contract view). (Fraser 220-234).

În *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*, politețea este definită ca o „categorie sociolingvistică stabilind o relație între un comportament social politic și marcarea lui în plan lingvistic” (Pană Dindelegan 481), iar

în pragmatică, politețea este considerată o componentă a comportamentului comunicativ, manifestată strategic prin mijloace lingvistice, prezentând diferențe culturale semnificative, dar și unele trăsături fundamentale comune. (Pană Dindelegan 481).

Fenomenul politeții este o parte esențială în învățarea unei limbi străine, deoarece modul în care locuitorii unei țări folosesc anumite strategii lingvistice pentru a comunica unul cu celălalt oferă indicii esențiale în achiziția limbii respective în ceea ce privește componenta socială a limbajului. Inițial fenomenul politeții a fost analizat și interpretat printr-o optică îngustă care avea ca temelie criteriul normativ:

perspectiva curentă asupra politeții este fundamental prescriptivă.

Politețea este înțeleasă ca un set de norme sociale – variabil de la

o comunitate la alta – din care decurg reguli practice de comportament – inclusiv reguli privind comportamentul lingvistic – pentru membrii fiecărei comunități considerate. Respectarea normelor caracterizează comportamentul politicos, nerespectarea acestora este considerată impolitețe. (Ionescu-Ruxăndoiu 65-66).

Această viziune a fost reinterpretată prin prisma pragmaticii care atribuie conceptului de politețe o semnificație mai largă și mai profundă, considerând-o nu drept ingredient, asociat cu buna creștere, ci drept o constantă a comportamentului comunicativ, determinată de natura interacțională a proceselor de comunicare. (Ionescu-Ruxăndoiu 66).

Altfel spus „pragmatic, „a fi politicos” înseamnă a ține în permanență seama de celălalt, a avea sentimentul unei responsabilități față de colocutor în tot cursul interacțiunii verbale.” (Ionescu-Ruxăndoiu 107) Politețea, evidențiată prin diferite structuri gramaticale, trebuie privită (cu atât mai mult atunci când contextul este acela al învățării unei limbi străine) ca o monedă alcătuită din două fețe distincte, dar complementare și indispensabile: formă + comportament social și care, analizate separat, nu converg către înțelegerea și transmiterea mesajului în mod corect. Fenomenul politeții trebuie privit în mod dicotomic, deoarece:

Limbajul de politețe reflectă nu doar structura unei limbi, cât, mai ales, anumite caracteristici culturale. Din acest motiv, o teorie pragmatică asupra politeții lingvistice va trebui să țină cont, în mare măsură, de elementele culturale specifice vorbitorilor limbii cercetate. Este vorba mai mult decât transpunerea anumitor elemente culturale în formă lingvistică; mai degrabă, am putea spune că actele de exprimare lingvistică politicoasă constituie ele însele acte culturale. (Won 61).

Așadar, nu este suficient ca studenții¹ să cunoască și să utilizeze acest tip de structuri lingvistice, care sunt incluse într-un mod implicit sau explicit în manualele de limba română ca limbă străină, ci este necesar să înțeleagă componenta culturală care se ascunde în spatele folosirii acestor structuri pentru a-și dezvolta capacitățile de înțelegere și de comunicare în limba studiată.

3. Abordări diferite în analiza fenomenului politeții

Fenomenul politeții a fost analizat de cercetători prin utilizarea unor abordări diverse, dintre acestea menționăm abordarea pragmatică și abordarea

¹ Pe parcursul acestui articol, vom folosi pentru a ne referi la persoanele care învață o limbă nouă cuvântul „student.”

cognitivă, relevante în articolul nostru, deoarece scot în relief importanța contextului și a factorilor externi în procesul de învățare a unei limbi străine. De aceea, în demersul de a defini politețea nu trebuie omise concepte precum *deixis* sau *implicatură*, cu atât mai mult politețea văzută dintr-o perspectivă pragmatică:

definiția deicticelor ca grup de forme prin intermediul cărora sunt înglobate și gramaticalizate trăsături ale contextului comunicativ, deci care reflectă în mod direct relația dintre structura limbii și circumstanțele comunicării, le integrează indubitabil în sfera de preocupare a pragmaticii. (Ionescu-Ruxăndoiu 85).

Deicticele² sunt structuri care exprimă nemijlocit legătura dintre limbă și contextul în care se desfășoară comunicarea. Deixisul este un „fenomen constând în folosirea unor forme lingvistice (lexicale sau gramaticale) pentru a trimite direct la elemente din situația de comunicare.” (Pană Dindelegan 198)

Un tip de deixis este deixisul social care

se manifestă prin alegerea unor forme marcate (de exemplu, în română, pronumele de politețe, formele verbale de plural pentru un referent unic, la persoana a 2-a, anumite formule de adresare etc.: *Domnule doctor, dumneavoastră sunteți așteptat* ” (Pană Dindelegan 198).

sau, așa cum este definit de Levinson (62-63), deixisul social reprezintă criptarea deosebirilor de ordin social în ceea ce privește relația socială, dar și identitatea actanților, de aceea este un concept util în analiza fenomenului politeții.

Un alt concept lingvistic conex politeții este implicatura ce „poate fi definită în general ca altceva co-constituit de actanți din ceea ce se spune într-un anumit context și care depășește ceea ce a fost spus.” (Haugh 90) În schimb, implicatura de politețe („*politeness implicature*”) „cuprinde astfel situații prin care sugerând ceva, poate apărea politețea.” (Haugh 88) În articolul „The co-constitution of politeness implicature in conversation,” Michael Haugh scoate în relief faptul că implicaturile de politețe apar din modul în care un individ își exprimă percepția despre sine (din punct de vedere negativ) sau modul în care percepe pe altcineva (din punct de vedere pozitiv):

după cum se vede în exemplele de implicaturi de politețe discutate în această secțiune, această politețe poate apărea pentru că cineva îi arată cuiva că are o părere bună despre altcineva sau pentru că cineva îi arată cuiva că nu are o părere prea bună despre sine, printre altele. (88).

Fiindcă perspectiva pragmatică asupra fenomenului politeții reliefează modul în care este folosit limbajul pentru a reprezenta relațiile sociale dintre

² „indicator al deixisului” (vezi *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*), 196.

actanți, dar și modul în care indivizii se percep pe sine și/sau pe ceilalți, profesorului de RLS îi revine sarcina de a integra în procesul de predare și acest fel de abordare.

Victoria Escandell-Vidal schițează în „Towards A Cognitive Approach To Politeness” o perspectivă de analiză a fenomenului politeții folosind ca suport teoriile cognitive, dar mai ales conceptul de *cadru* (engl. „frame”), definit ca un set structurat de cunoștințe specifice util în acest tip de abordare. După perspectiva tradițională în care fenomenul politeții era privit ca un element al bunelor maniere, acesta a fost interpretat ca fiind o strategie conversațională pe care o poate folosi un vorbitor pentru a evita un conflict cu partenerul său. (629-630).

Teoriile cognitive pornesc de la ideea că mintea este un sistem simbolic, iar cunoștințele umane sunt structurate formând o rețea complexă în care comportamentul omului depinde în mod esențial de cunoștințele acumulate anterior (Escandell-Vidal 634). Într-o abordare cognitivă, contextul este un element-cheie, fiind un element intern care este selectat în momentul interpretării:

este tocmai natura internă, cognitivă a contextului, a cunoașterii, care ne permite să evaluăm ceva ca fiind politicos sau nu, fără o situație reală, astfel încât să putem atribui o „valoare implicită de politețe” unei exprimări în conformitate cu presupunerile noastre stocate despre principiile care guvernează relațiile interpersonale dacă am învățat că *a da voie ascultătorului să fie primul* este o atitudine „politicoasă” în cultura noastră, atunci *după tine* ar fi implicit politicos. (Escandell-Vidal 643).

Fenomenul politeții folosește anumite elemente de cunoaștere care trebuie explicate, iar abordarea acestuia dintr-o perspectivă cognitivă este relevantă și pentru predarea L2 prin conceptul de cunoștințe specifice care arată că diferențele dintre două limbi pot fi lexicale sau culturale, dar trebuie să existe un element de cunoaștere care stă în spatele interpretării unui enunț.

Diferitele interpretări și concepte asociate cu fenomenul politeții au fost discutate pentru a releva complexitatea acestui concept în care componenta lingvistică și componenta culturală și socială joacă un rol important pentru a înțelege modul de folosire „a limbii ca fenomen social.”

4. Fenomenul politeții în procesul de predare-învățare a RLS

Pornind de la conceptele de microlimbă³ și interlimbă⁴ care sunt niveluri ale folosirii și cunoașterii unei limbi străine, remarcăm faptul că

însușirea principiilor politeții și capacitatea exprimării acesteia este una dintre ultimele etape ale procesului de învățare a unei limbi. Vorbitorii non-nativi ai unei limbi achiziționează aceste principii cu mai multă dificultate decât principiile lexicale și gramaticale. Ba chiar, se poate considera că însușirea principiului politeții presupune dobândirea, în prealabil, a capacității de a comunica în acea limbă. (Won 19).

Altfel spus, pentru un student care învață o limbă străină, fenomenul politeții va fi învățat după ce acesta poate comunica în limba respectivă, deoarece presupune pe lângă cunoștințe legate de gramatică și vocabular, și înțelegerea aspectelor referitoare la cultura și comportamentul social al nativilor. Pentru a exemplifica aspectele menționate anterior, propun o activitate RLS care să includă fenomenul politeții și care să aibă ca punct de plecare sfera lexicală *mâncare și băutură*. Profesorul pune un joc didactic în care fiecare student trebuie să vorbească despre regulile pe care trebuie să le respecte la masă în diverse contexte: în familie, cu prietenii, cu persoane necunoscute și să menționeze ce aspecte crede că țin de cultura proprie și ce aspecte țin de eticheta bunelor maniere într-un mod general. Apoi, pe baza unor texte dialogate sau a unor narațiuni scurte în care sunt incluse atât structuri gramaticale care marchează fenomenul politeții, cât și imagini care trebuie interpretate de studenți (de exemplu: o imagine în care un membru mai tânăr al familiei cere unui membru mai în vârstă să îi dea sarea care se află în cealaltă parte a mesei), profesorul creează situații concrete (chiar dacă la nivel de simulare) în care fenomenul politeții este marcat, iar studenții pot extrage informații despre acest fenomen în contextul respectiv.

Pentru a justifica necesitatea integrării fenomenului politeții în procesul de predare a limbii române ca limbă străină, este necesară comprehensiunea asimilării și exercitării pe plan social a acestei deprinderi pe care Won o explică prin intermediul religiei ortodoxe, făcând comparație între felul în care coreenii și românii își manifestă politețea:

asa cum comportamentul de politețe al vorbitorilor de coreeană este explicat pe baza religiei confucianiste, tot astfel, în cazul vorbitorilor de limbă română, se poate considera că modelul relaționării interumane este dat de religia creștin-ortodoxă. Spiritualitatea română, de sorginte creștin-ortodoxă, reprezintă

³ „o limbă mai simplificată în comparație cu cea utilizată în comunicarea endolingvă” - Platon, *România ca limbă străină (RLS): elemente de metadidactică*, 362.

⁴ „reprezintă un concept deosebit de util, care ne ajută să definim, cât mai exact comportamentul lingvistic cotidian al unui vorbitor antrenat în procesul de învățare a unei L2” - *ibid.*, 353.

factorul cultural și social care a contribuit în mod esențial la constituirea politeții în cultura română. (84).

Trebuie menționat faptul că această afirmație despre spiritualitatea română ca piatră de temelie a dezvoltării fenomenului politeții în cultura noastră este o opinie pe care You-Suk Won o dezvoltă folosind următoarele argumente:

factorul cultural și social fundamental care determină comportamentul de politețe al unui vorbitor de limbă română este iubirea, ca factor reglementator al relațiilor interumane. Cultura română accentuează mai degrabă iubirea decât respectul și loialitatea, cum se întâmplă în cultura coreeană și japoneză. (85).

Comportamentul politicos al românilor tinde către eliminarea barierelor ce țin de vârstă și statutul social, și se canalizează către folosirea unui limbaj epurat cât mai rapid de convențiile care redau politețea din punctul de vedere al structurilor gramaticale folosite, iar acest lucru poate să aibă ca factor religia, așa cum menționează Won, un aspect care explică, de altfel, într-un mod fezabil, felul în care românii folosesc strategiile politeții.

În ceea ce privește comportamentul politicos al românilor, privit dintr-o perspectivă diastatică, se pot observa diferențe majore din cel puțin două perspective: perspectiva generațională și perspectiva spațială (dihotomia sat-oraș):

or, în comunitățile rurale tradiționale românești, caracterizate printr-un grad ridicat de omogenitate socială și prin statutul de celulă fundamentală a vieții sociale atribuit familiei, vârsta și poziția în structura de rudenie sunt puternic valorizate. Viața modernă și modelele externe reduc progresiv rolul acestor variabile, tendința – deocamdată mai cu seamă în lumea orașelor – fiind spre un anumit egalitarism, dorit de cei tineri și adesea încurajat de cei vârstnici (vezi, de exemplu, folosirea lui *tu* și chiar a prenumelor în adresarea copiilor către părinți (Ionescu-Ruxăndoiu 117).

Pentru a reliefa fenomenul politeții din perspectiva generațională și spațială, profesorul poate propune, la sfera lexicală despre *educație*, ateliere tematice pe tema: *Școala de acum vs școala de atunci* sau *Elev în mediu rural vs elev în mediu urban*, cu scopul de a reliefa aspecte ale fenomenului politeții care țin atât de comportamentul studenților, cât și tipul de vocabular pe care aceștia îl utilizează în funcție de generația și de mediul din care provin. Acest tip de activitate didactică accentuează tocmai faptul că politețea nu este un fenomen imuabil, fiind influențată în permanență de factori sociali aflați într-o continuă schimbare, iar acest aspect se poate regăsi în modul în care oamenii nu mai folosesc criterii precum vârsta sau gradul de rudenie drept criteriu imperativ de utilizare a politeții.

Fenomenul politeții

poate fi folosit în procesul de predare-învățare, iar pentru a reliefa modul în care se raportează studenții la o predare în care sunt implicate strategii ale acestui fenomen, precum și beneficiile care reies din acest fel de abordare, vom apela la rezultatele studiului ”The politeness effect: Pedagogical agents and learning outcomes”:

la toți studenții, un agent care folosește strategii ale politetii, în comparație cu un agent direct, a avut un impact pozitiv asupra rezultatelor învățării elevilor. Interacțiunea mai bogată a amplificat acest efect. În special, pentru studenții care aveau nevoie de ajutor indirect sau care aveau abilități mai mici pentru sarcină, agentul care a folosit strategii ale politetii a fost mult mai eficient decât agentul direct. Pentru studenții extrovertiți sau care erau mai deschiși la comunicarea cu agentul, agentul care a folosit strategii ale politetii i-a ajutat să înțeleagă mai bine conceptele dificile. A face studenții să placă agentul a părut să îi ajute pe elevi să învețe. Nu aspectul fizic al agentului, ci mai degrabă utilitatea și stilul de feedback adoptat de agent a creat efectul. (Wang et al. 110).

Pe baza studiului realizat, cercetătorii au remarcat faptul că strategiile fenomenului politetii facilitează progresul rezultatelor învățării studenților la nivel global, însă efectele folosirii acestei abordări sunt mai vizibile în cazuri specifice precum cazul studenților extrovertiți.

Pentru o panoramare a reprezentării fenomenului politetii, din punct de vedere teoretic, în domeniul RLS, vom folosi ca exemplu *Nivelul prag*, unde autoarele scot în evidență comportamentul politicos românesc prin explicațiile pe care le oferă asupra felului în care au fost prezentate la nivel sintactic actele de vorbire:

modul în care am descris actele de vorbire la nivelul expresiei a luat permanent în considerare opoziția dintre registrele *politicos/superior* vs. *apropiat*, opoziție ce caracterizează în general relațiile social-profesionale, și, mai precis, scala de politețe specific românească *dumneavoastră/acord verbal la plural* – *dumneata* – *tu* /*acord verbal la singular*. (Moldovan et al. 24).

Politețea se marchează în română prin folosirea pronumelor personale de politețe însoțite de forma verbului la persoana a doua, numărul plural, dar trebuie luat în calcul un aspect important care face referire la competența sociolingvistică în procesul de achiziție a unei limbi străine:

competența sociolingvistică cere cunoașterea capacităților necesare pentru a domina dimensiunea socială a utilizării limbii. Ea presupune stăpânirea mărcilor lingvistice ale relațiilor sociale (*dumneavoastră* / *dumneata* / *tu*), a regulilor de politețe specifice

poporului român, a structurilor idiomatice, a diferitelor registre (fam., pop., pej.), dialecte, accent. (Moldovan et al. 18-19).

Deși competența sociolingvistică nu este achiziționată de către studenții străini la începutul procesului de învățare a limbii române, aceasta dezvoltându-se după ce studenții au, cel puțin, cunoștințe medii de limba română, trebuie menționat faptul că interacțiunile din afara mediului academic sunt de mare ajutor în achiziția acestei competențe care este esențială la înțelegerea mecanismelor politeții.

Limba română este una dintre limbile care marchează și gramatical politețea. O detaliere a procedeelelor gramaticale folosite pentru a reda fenomenul politeții în limba română este următoarea:

româna aparține grupului de limbi cu sensibilitate față de acest parametru, recurgând în plan gramatical, la următoarele procedee: (i) un sistem pronominal specializat; (ii) forma de plural a verbului (*Domnule, doriți o cafea?*); (iii) forme verbale modale și temporale încărcate cu valori suplimentare de politețe (vezi, de exemplu, *am să te rog să..., voiam să..., te-aș ruga să...*). (Pană Dindelegan 481).

Modul în care aceste procedee sunt predate studenților străini va fi analizat în cele ce urmează cu scopul de a reliefa care sunt aspectele pe care se pune accent în procesul de predare-învățare a politeții în domeniul RLS prin oferirea de exemple preluate din manualele de limba română ca limbă străină.

O detaliere a procedeelelor gramaticale folosite pentru a marca fenomenul politeții este făcută în *Descrierea minimală a limbii române (A1, A2, B1, B2) – un instrument lingvistic necesar în domeniul RLS/RLNM*. Acest studiu propune următoarea utilizare a pronumelui personal de politețe: la nivelul A1 este introdusă forma *dumneavoastră* utilizată în cazul nominativ, la nivelul A2 este adăugată forma de acuzativ cu prepoziția „pe” - *pe dumneavoastră*, la nivel B1, *dumneavoastră* apare în structuri nominale în cazurile genitiv, dativ și abia la nivelul B2 sunt introduse noi forme pronominale: *dumneata, dânsul, dânsa, dânșii, dânsele, dumnealui, dumneaei*. Evident, așa cum menționează autoarele *Descrierii minimele*, recomandările făcute în ceea ce privește întrebuintarea claselor gramaticale în funcție de nivel trebuie privite ca un punct de reper și un suport în predarea și învățarea RLS, dar așa cum vom evidenția în exemplele concrete ulterioare, este inevitabil, uneori, ca în timpul utilizării procedeelelor gramaticale de exprimare a politeții să nu se depășească nivelul limbii la care acestea sunt încadrate.

5. Analiza fenomenului politeții în manualele de RLS

Pentru a analiza fenomenul politeții în procesul de predare a limbii române ca limbă străină, am selectat câteva secvențe didactice din manualele de RLS, nivelurile A1-B1, folosind ca suport teoretic recomandările din *Descrierea minimală a limbii române (A1, A2, B1, B2) – un instrument lingvistic necesar în domeniul RLS/RLNM*, cu scopul de observa frecvența și nivelul la care acest fenomen este înregistrat. Modul în care românii folosesc adresarea directă poate fi explicat și cu ajutorul procedeelelor gramaticale ale politeții:

formulele de adresare sunt rezultatul unor constrângeri sociolingvistice, de registru, care țin de codul politeții. Astfel de constrângeri impun ca unele forme să nu fie folosite singure la vocativ (de exemplu: *profesoară*, *soacră*), ci doar în sintagme complexe (*doamnă profesoară*, *stimată soacră*), care pot deveni grupuri nominale ample (*stimate domnule președinte al comisiei*). (Pană Dindelegan 37).

Substantivul în cazul vocativ este încadrat la nivelul de învățare B1, însă salutul este unul dintre primele elemente lexicale care se învață într-o limbă străină, iar studenții străini sunt puși încă de la început în fața unei impunerii sociolingvistice și anume utilizarea sintagmelor complexe impuse de categoria politeții. De exemplu, în *Start LR: manual de limba română pentru cetățenii străini*, manual unde este precizat că este folosit nivelul A1 al limbii, apar structuri precum: „*Bine ați venit, doamnă Popescu! / Bine v-am găsit, domnule Popa*” (17) , „*Bună ziua, doamnă doctor!*” (153). Această menționare a fost făcută pur explicativ și este dublată de experiența didactică personală pe care am avut-o cu studenții străini care converge către aceeași concluzie: sintagme de tipul: *doamnă profesoară/ domnule profesor sau doamna Ionescu/domnule Ionescu* necesită explicații simple de utilizare a strategiilor politeții de la nivel începător, deoarece studenții au tendința de a folosi structuri eronate precum: „mulțumesc, profesoară”, „bună ziua, profesoară”, „o zi bună, profesoară” etc.

În afară de structurile complexe folosite de români în adresarea directă pentru a marca comportamentul politicos, tot la începutul procesului de învățare a limbii române, studenții străini învață pronumele personal de politețe „dumneavoastră.” În *Manual de limba română ca limbă străină A1-A2*, salutul este prezentat comparativ: „*voi/ dumneavoastră: - Bine ați venit! / - Bine v-am găsit; tu: - Bine ai venit! – Bine te-am găsit!*” (Platon et al. 16). La exersarea dialogului simplu de prezentare apar structurile: „*Dumneavoastră cine sunteți? Dumneavoastră sunteți profesor?*” (Platon et al. 17), în acest caz fiind precedate de explicația – formă politicoasă. În afară de salut și prezentare, fenomenul politeții apare în textele-suport folosite în predarea RLS în situații de comunicare din sfere lexicale diferite prin folosirea verbelor de persoana a II-a, plural în interacțiunea cu persoane necunoscute: educație, profesii și sfera profesională, mâncare și băutură, vacanțe, oraș etc.

La nivel B1, studenții adaugă la nivelul cunoștințelor gramaticale modul condițional-optativ, timpul prezent. Pe lângă explicarea modului de formare și exercițiile de verificare a înțelegerii conceptelor teoretice, autoarele *Manualului de limba română ca limbă străină (RLS): nivel B1* adaugă următoarele informații cu privire la utilizarea condiționalului în limba română: „putem folosi condiționalul și pentru a exprima dorința, în mod politicos: *aș dori să..., aș aprecia dacă..., aș fi recunoscător dacă...*.” (Sonea et al. 93). Prin precizarea acestui aspect, este reliefat faptul că modul condițional, timpul prezent, este una dintre formele verbale care poate fi încărcată cu valoare adițională de politețe, deoarece în aceste uzanțe pe lângă caracteristicile structurale se poate revela în mod indirect intenția și atitudinea interlocutorului, precum și tipul de relații dintre aceștia. Dacă în manualele de RLS, fenomenul politeții este redat într-o mare măsură cu ajutorul procedeelelor gramaticale, în cele ce urmează avem în vedere un exemplu de înțelegere a acestui fenomen prezentat fără ajutorul acestor mijloace care exemplifică cum poate fi dezvoltată prin lectură competența culturală. În povestirea „Șocuri culturale – „Nu vă deranjați” (A1)”, Lavinia Vasiu aduce în prim-plan fenomenul politeții, nu din perspectiva structurilor gramaticale folosite, ci din prisma socioculturală prin expunerea comportamentului românilor în contextul în care aceștia sunt invitați la masă:

în general, dacă ești musafir, te aștepti ca gazda să insiste și știi că, deși refuzi prima dată, până la final, vei lua. Dacă ești gazdă, te aștepti ca invitatul să refuze din politețe înainte de a accepta să mănânce sau să bea, așa că insiști. Ei bine, asta e doar în România, se pare... Sau ar trebui să spun în spațiul balcanic? Nu știu. Cert e că în Germania, nu. (Platon et al. 219).

Refuzul inițial al unui musafir atunci când i se oferă mâncare sau băutură este considerat un gest politicos în cultura din România, dar acest lucru nu este valabil și alte culturi.

6. Concluzii

Atitudinile comunicative ale vorbitorilor sunt diferite în funcție de cultura din care aceștia provin, iar fenomenul politeții necesită nu doar cunoștințe lingvistice, ci și cunoștințe socioculturale. Am expus de-a lungul prezentei cercetări modul de manifestare a fenomenului politeții în manualele de RLS, marcat prin procedee gramaticale specifice cu scopul de a semnaliza importanța integrării la cursurile de RLS de secvențe didactice care să includă situații concrete menite să dezvolte competența socioculturală. Această competență se poate dezvolta și prin crearea de activități de învățare care să includă fenomenul politeții, prin simularea de situații concrete în care se utilizează acest fenomen, plecând de la sfera lexicală care este discutată în acel moment

(vezi Anexa I).

Fenomenul politeții în procesul de predare-învățare a limbii române ca limbă străină ridică numeroase dificultăți, competența culturală este introdusă inițial implicit, apoi explicit, subliniind procedeele gramaticale folosite pentru a marca comportamentul politicos. Explicațiile care au fost identificate în secvențele didactice analizate au evidențiat prezența infimă a reprezentării fenomenului politeții, completate de lipsa explicațiilor utilizării structurilor exemplificate. De aceea, profesorului de RLS îi revine sarcina de a oferi explicații și de a crea materiale prin care să oglindească fenomenul politeții, deoarece, așa cum am reiterat pe parcursul acestui studiu, lipsesc din manualele de limba română ca limbă străină activități didactice care au ca scop dezvoltarea competenței culturale și înțelegerea moravurilor, aspecte care sunt esențiale în achiziția unei limbi străine.

Acknowledgement: This work was supported by a grant of the Ministry of Research, Innovation and Digitization, CNCS/ CCCDI - UEFISCDI, project number PN-IV-P8-8.1-PRE-HEORG-2023-0035, within PNCDI IV

Bibliografie:

- Attardo, Salvatore, Pickering, Lucy. *Pragmatics and its applications to TESOL and SLA*. Wiley Blackwell, 2021.
- Escandell-Vidal, Victoria. "Towards A Cognitive Approach To Politeness." *Language Sciences*, 18 (3-4), 1996: 629-650.
- Fraser, Bruce. "Perspectives on Politeness." *Journal of Pragmatics*, 14, 1990: 219-236. Haugh, Michael. "The co-constitution of politeness implicature in conversation." *Journal of Pragmatics*, 39 (1), 2007: 84-110.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana. *Conversația: structuri și strategii: sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*. [Conversation: Structures and Strategies: Suggestions for a Pragmatics of Spoken Romanian]. București: Editura ALL EDUCATIONAL, 1999.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Limba și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*. [Language and Communication. Elements of Linguistic Pragmatics]. București: Editura All Educational, 2003.
- Moldovan, Victoria, Pop, Liana, Uricaru, Lucia. *Nivel prag: Pentru învățarea limbii române ca limbă străină*. [Threshold Level: For learning Romanian as a Foreign Language]. Strasbourg: Consiliul de Cooperări Culturale, 2001.
- Până Didelegan, Gabriela. (ed.) *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*. [Dictionary of Grammatical Terms and Related

- Linguistic Concepts]. București: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2023.
- Platon, Elena, Sonea, Ioana, Vilcu, Dina. *Manual de limba română ca limbă străină A1-A2*. [Romanian as a Foreign Language Textbook A1-A2]. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință, 2012.
- Platon, Elena, Gogăță, Cristina, Vasiu, Lavinia-Iunia, Ursa, Anca. *România în 50 de povești: limba română ca limbă străină (RLS): texte gradate (A1-A2)*. [Romania in 50 Stories: Romanian as a Foreign Language (RLS): Graded Texts (A1-A2)]. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2021.
- Pricope, Mihaela. *Start LR: Manual de limba română pentru studenții străini*. [Start LR: Romanian Language Textbook for Foreign Students]. București: Editura Universitară, 2020.
- Sonea, Ioana, Vasiu, Lavinia, Vilcu, Dina. *Manual de limba română ca limbă străină (RLS): nivel B1*. [Romanian Language as a Foreign Language (RLS) Textbook: Level B1]. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2021.
- Șerbănescu, Andra. *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți: prin labirintul culturilor*. [How Others Think and Speak: Through the Labyrinth of Cultures]. Iași: Editura Polirom, 2007.
- Wang, Ning, Lewis, W., Johnson, Richard, Mayerc, E., Rizzod, Paola, Shawe, Erin, Collins, Heather. "The politeness effect: Pedagogical agents and learning outcomes". *Int. J. Human-Computer Studies*, 66, 2008: 88-112.
- Won, You-Suk. *Politețea în română, coreeană și japoneză: aspecte lingvistice și pragmatice: studiu comparativ*. [Politeness in Romanian, Korean and Japanese: Linguistic and Pragmatic Aspects: a Comparative Study]. București: Editura Pro Universitaria, 2020.

ANEXA 1

Model de material didactic pentru predarea fenomenului politeții:⁵

- **Faceți solicitări colegului de bancă folosind următoarele cuvinte: gumă de șters, caiet, radieră, creion.**

Model: *Dă-mi cartea!*

Te rog să-mi dai cartea!

Ai putea să-mi dai cartea, te rog?

Te superi dacă îmi dai cartea?

- **Transformați enunțurile obținute la exercițiul 1 în varianta lor formală.**
- ***Te rog și mulțumesc* sunt cuvinte pe care copiii le învață de la părinți încă de când încep să vorbească. E firesc ca românii, atunci când un copil primește ceva, să facă această remarcă: *Cum se spune?*, iar copilul să răspundă automat *mulțumesc*. Cum este în cultura voastră?**
- ***De ce trebuie să folosim structuri ale fenomenului politeții? Cu cine folosim aceste structuri? În ce context? Cum putem pune în aplicare fenomenul politeții?* Răspundeți la aceste întrebări și apoi discutați cu ceilalți colegi care provin din alte culturi despre răspunsuri pentru a observa dacă acestea coincid.**
- **Ai avut vreo experiență neplăcută cauzată de lipsa cunoașterii fenomenului politeții? În ce context s-a întâmplat?**

⁵ Adaptare după Attardo, Salvatore, Pickering Lucy, *Pragmatics and its applications to TESOL and SLA*, Wiley Blackwell, 2021.